

er et indlæg imod Lis Jacobsen, der i Aarb. f. nord. Oldk. 1940 mente at kunne påvise, at den runesten, som nu hedder Randers-st. 1, ikke er den samme som den sten, vi kender fra en tegning af Skonvig (I fig. 69 og 72). Erik Moltke mener tvært imod: jo. Men længere synes det mig heller ikke, vi kommer ved dette nye indlæg. – I mere central tilknytning til værkets emne er excursen om Gummarp-stenen, p. 95–98, fremkaldt af, at jeg i »Målruner og Troldruner«, 1952 p. 26 ff., afviste Skonvigs tegning af dette monument (I fig. 198) og Peder Syvs og Johan Brunsmands afskrifter af dets runer som for usikkert grundlag for videre slutninger. Moltke hævder tværtimod med megen pædagogisk kraft, at Skonvigs tegning er et fortræffeligt grundlag for fastsættelsen af den i 1728 forsvundne stens indskrift. Adskillige af de synspunkter, som jeg i tilknytning til hovedthesen forelagde til diskussion i min snart gamle disputats, har jeg, i overensstemmelse med hvad jeg allerede da forudså og udtalte i bogens forord, naturligvis forladt eller ændret. Men jeg tør, skønt Moltke her har talt med megen overbevisende myndighed, stadig ikke (og navnlig ikke nu, da jeg gennem Moltkes værk har haft Skonvigs samlede værk for øje igen), hvor gerne jeg end vilde, regne Gummarp-stenens indskrift for så sikkert overleveret, at den kan glide ind i det kulturhistorisk brugbare indskriftsmateriale.

Ellers er Moltkes bog som før nævnt mere positiv end kritisk. Men spredte angreb forekommer desuden hist og her, helst i noterne. Direkte og lidet hensynsfuldt sigtes der mod Lis Jacobsen, med nogen bitterhed der ikke synes mig at være til pryd for værket. Det vilde ikke tjene noget formål at gå i enkeltheder her, den almindelige, forudsætningsløse læser vilde de ikke interessere, fagfolk har for længst mistet interessen for disse detaljer og hefter sig kun ved de større linjer i historien: Worm, Wimmer, Lis Jacobsens kritik af sidstnævnte, der blev begyndelsen til det nye runeværk, ved hvis udarbejdelse Erik Moltke trak det største læs, og som nu har givet ham lejlighed til at berige os med det foreliggende værdifulde tilskud til den danske runologiske litteratur.

Anders Bæksted.

ANLEDNINGEN TIL RASMUS RASKS FORELÆSNING OVER SPROGETS FILOSOFI

Rasmus Rasks forelæsningsmanuskript om sprogets filosofi¹, som er uden overskrift og uden datering, er udgivet to gange, først i en noget bearbejdet skikkelse ved H. K. Rask i *Samlede Afhandlinger* (forkortet: SA), II, 1836, under overskriften *Ytringer af Rask angående sin Behandling af Sprogene*, og derefter i en nøjagtig gengivelse i *Udvalgte Afhandlinger* (forkortet: UA), II, 1932–33, hvor udgiveren, Louis Hjelmslev, giver det titlen *En Forelæsnning over Sprogets Filosofi*.

I H. K. Rasks kronologiske bibliografi over sin halvbroders værker nævnes manuskriptet under året 1830 (SA III 48). Denne datering har ikke kunnet verificeres før end det for nylig er lykkedes at finde det som Rask selv i begyndelsen af manuskriptet angiver som anledningen til sin »lille

Digression« i de arabiske forelæsninger, nemlig »et Stykke i Khs Morgenpost 141 [...], hvor der efter en absurd Ros siges at jeg kun har givet mig af med det *mekaniske* i Sprogene og aldrig hævet mig til *Sprogets Filosofi*«.

Khs Morgenpost 141 er identisk med Kjøbenhavns-Posten (udg. af A. P. Liunge), 5. årg., nr. 141 (= s. 469–472), fredag den 17. juni 1831. Dette nummer indeholder et anonymt *Udtog af et Brev til en Ven paa Landet*, som sandsynligvis er skrevet af udgiveren, A. P. Liunge. Det handler om »den Aand, som viser sig i en Strid mellem vore Lærde«, nemlig den strid der opstod om C. C. Rafns oversættelse af *Jomsvikinga Saga og Knytlinga*, som blev angrebet bl. a. af *Maanedsskrift for Litteratur*² og forsvaret især af Rask, J. N. B. Abrahamson og Finnur Magnússon. Det i Udtoget der har interesse i forbindelse med Rasks forelæsningsmanuskript, er ikke gennemgangen af striden³, men den forudgående præsentation af de stridende parter (s. 469–470):

»Paa den ene Side seer jeg først tvende Lærde med bekendte Navne.

Den Ene [Rask] besidder en Sprogkundskab, som maaskee ikkun Faa i Verden; men han beskæftiger sig meest med det Mechaniske i Sprogene, og saavidt mig er bekendt, har han ikke hævet sig til en filosofisk Anskuelse af dem, eller til en videnskabelig Standpunct i højere Forstand. Den Anden [F. Magnússon] forbinder nogen Aand med Lærdom, hvilket sees af den Maade, hvorpaa han har behandlet Nordens Myther. Men et vist Hang til at beskæftige sig med det Smaalige i den islandske Litteratur, gjør mig det sandsynligt, at han ikke betragter Videnskaberne med noget høit Blik. Disse Mænds videnskabelige Bestræbelser gaac heller ikke ud paa at skaffe deres Kundskab fleersidig Indflydelse paa det offentlige Liv. [Videre om Rafn og Abrahamson.]

Samtlige synes de at hylde en forældet Tids Aand, og at være Repræsentanter for deres Mening, som kalde Viden Videnskab, Videnskabernes Materialsamlere for Videnskabernes Dyrkere, og prise Lærdom som Aand.

Vende vi os til Modpartiet, finde vi maaskee der Enkelte, som have, eller rettere havde en lignende Anskuelse, Enkelte, hvis litteraire Færd ikke altid vidner om noget høit Sind; men de adles ved den Aand, som har grebet dem. – Men Ingen tør nægte, at Pluraliteten i dette Samfund hører til Nationens meest Begavede og Dannede.

Efter disse Mænds Anskuelser maa en Videnskabsmand vel besidde Dygtighed i Enkelthederne ved en given Videnskab; men tillige hæve denne til et filosofisk Standpunct, der ogsaa aabner ham Udsigt over Videnskaberne i Almindelighed og giver ham Fleersidighed. Frugterne af deres Grandsken opbevare de ikke indenfor Studerekammerets Vægge; men de ville udbrede Videnskabens Lys over alle Classer og alle Livets Haandtering. – Organet for disse Mænds Anskuelser, det litteraire Maanedsskrift, er mærkværdigt formodelst den Dygtighed, hvormed det redigeres, og det gjør Epoke hos os, efterdi vore første Videnskabsmænd heri med Ord og Gjærning hylde den Sætning, at Videnskabelighed ikkun er halv, naar den ikke søger at blive almeennyttig.«

Forfatteren selv »betragter Videnskaberne som Menneskeaaandens Be-
stræbelser for at finde Sandheden i dens hele Udstrækning, og bringe
Eenhed og Sammenhæng i Begreberne« (s. 469).

Rask anklages her for kun at samle materiale uden at bestræbe sig for
at »bringe Eenhed og Sammenhæng« i det (sådan forstår Rask, sikkert
med rette, forfatterens ord om beskæftigelsen med »det Mechaniske i
Sprogene« modsat »en filosofisk Anskuelse af dem«)⁴, og for at mangle
»Udsigt over Videnskaberne i Almindelighed« og »Fleersidighed« (sådan
må man forstå ordene om »en videnskabelig Standpunct i høiere Forstand«),
samt for ikke at gøre sin kundskab almennyttig.

I forelæsningen forsvarer Rask sig mod det første af disse tre anklage-
punkter. Han går ud fra sin anklagers skelnen mellem beskæftigelsen med
det mekaniske i sprogene og den filosofiske anskuelse af dem (denne skel-
nen falder sammen med Rasks egen i afhandlingen *Om danske Kunstord*,
1813, SA III 247). Den filosofiske anskuelse, som i Rasks referat bliver
til »Sprogets Filosofi«, omfatter dels »den videnskabelige Fremstilling«,
dels »Teorien, for denne Fremstillings retteste Form eller Undersøgelsen
af Sprogets virkelige Indretning«, dvs. de discipliner som han i sin en lille
halv snes år ældre *Udsigt over Sprogvidenskabernes hele Kreds* (SA III
283–294 = UA II 363–372) kalder henholdsvis den »særdeles Sproglære«
og den »anskuende Sproglære«. Det som Rask i forelæsningen kalder »Spro-
gets Filosofi«, er således ikke det samme som han i *Udsigt* omtaler som
»hvad man har kaldet den filosofiske Grammatik eller Sprogets Filosofi;
hvad vi paa Dansk pleje at kalde *Sprogforskning*«, nemlig »en videnskabe-
lig Undersøgelse af den i Sprogbygningen forborgne Tænkning«. Denne
afvigelse i forelæsningen fra fremstillingen i *Udsigt* er sikkert kun en
terminologisk ændring, som skyldes kritikerens ordvalg.

Med tydelig adresse til dem der iflg. Københavnsposten søger at hæve
videnskaben til et filosofisk standpunkt, betoner Rask nødvendigheden af
at gå ud fra de i sproget forekommende fænomener og at gå frem trinvis,
sådan at intet trin forudsætter noget senere trin, for at den hele bygning
ikke skal fattes grund. Dette gælder inden for sproglæren, hvis dele derfor
må have flg. orden: bogstavläre, formlære (og orddannelsesläre, som Rask
ikke nævner i manuskriptet, men ellers medtager som et særskilt trin), ord-
føjningsläre, verselære, samt veltalenhedsläre og poetik (de to sidste
betragtes i *Udsigt* som »et Slags Fortsættelse af Sproglæren eller så at sige
højere Sproglære«). Det gælder også i forholdet mellem sproglæren på den
ene side og »Etymologi« og »Kritik« og »den alm. ell. filosofiske Sprog-
läre« (= henholdsvis »Sprogforklaring«, »Sproggranskning« og »ansku-
ende Sprogforskning« i *Udsigt*) på den anden side, idet etymologi og kritik
fremstår af sproglæren og »er den rette og egentlige Anvendelse af Sprog-
lärdom«, og idet den alm. ell. filosofiske sproglære må grundes på rigtige
sproglærere over »alle eller dog de allerfleste og betydeligste Sprog«.

Efter at have fremstillet denne empiriske, systematiske og diskursive
»Måde at opfatte Sprogbygningen og filosofere over den«, advarer Rask
sine tilhørere mod en anden, tilsyneladende filosofisk måde, som går ud

fra idéernes natur. Det fremgår ikke om Rask mener at Udtogets forfatter går ind for denne fremgangsmåde, hvilket heller ikke kan sluttes af dets ordlyd.

Povl Skårup.

1. Ny kgl Saml. 4° 149 f. Forelæsningen er kommenteret af Vilh. Thomsen, Louis Hjelmslev, Marie Bjerrum og Paul Diderichsen. Se Paul Diderichsen, *Rasmus Rask og den grammatiske tradition*, Kbh. 1960, s. 118 ff., med henvisninger. Se også smst. s. 82 ff.

2. Medlemmerne af månedsskriftets redaktion var: O. L. Bang, H. N. Clausen, N. David, L. Engelstoft, G. F. Forchhammer, J. L. Heiberg, M. H. Hohlenberg, J. W. Hornemann, J. N. Madvig, Chr. Molbech, F. C. Petersen, J. Reinhardt, J. L. A. Kolderup Rosenvinge, H. G. Schmidten, H. C. Ørsted.

3. Denne strid og dens udløbere er refereret af Björn Magnússon Olsen i *Tímarit hins íslenzka bókmenntafélags*, IX, 1888, s. 29 ff. (jfr. *Tímarit* X, 1889, s. 138 ff.). De vigtigste indlæg er nævnt under nr. 185 og nr. 186 i Rask-bibliografien (UA III 369 f.), som dog ikke nævner J. N. B. v. Abrahamson og Finn Magnussen, *Documenterede Oplysninger i Anledning af en antikritisk Erklæring fra Redactionen af »Maanedsskrift for Litteratur«*, Kbh. 1831, og svaret herpå, underskrevet »Redactionen«, i *Maanedsskrift for Litteratur*, V, 1831, s. 286-292. Se desuden forskellige indlæg i *Kjøbenhavnsposten*, V, nr. 192-214, 16. aug.-10. sept. 1831, og specielt for Rasks vedkommende hans dagbog for beg. af 1831 (Ny kgl. Saml. 8° 389^{ek}; heri lakune fra 1. juni 1831 til jan. 1832), og Otto Jespersen, *Rasmus Rask*, 1918, s. 57 f. med citater fra N. M. Petersens og P. E. Müllers Rask-biografier. Om Rasks *Gjenmæle* mod månedsskriftets anonyme anmeldelse af Rafns bog skriver Udtogets forfatter at Rask dér, »som det synes, med mere Hidsighed end Sandhedskjærlighed deels søger at gjendrive Recensentens Bemærkninger som urigtige, deels afviser dem, som ubetydelige« (s. 470).

4. Dette var i øvrigt ikke første gang Rask var blevet beskyldt for noget lignende. Allerede i anledning af hans første offentlige fremtræden, urfejden i 1808, kalder både Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig ham i hver sit smædedigt for pedant (*Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, IX, 1808, sp. 1070 og sp. 1073), og i en note til sit digt (genudg. i *Poetiske Skrifter*, I, 1880, s. 26) skriver Grundtvig: »om Hr. Rask har Forstand til at bruge sin Sprogkundskab og Genie til at besjæle den, det maa Tiden lære.«

ANMELDELSER

Holger Olof Nygard: The ballad of Heer Halewijn. Its forms and variations in Western Europe. A study of the history and nature of a ballad tradition. (FF Communications 169.) Academia Scientiarum Fennica, Helsinki 1958. 352 s. 1700 mk.

En af de mest udbredte ballader i den vest- eller fælleseuropæiske tradition er den, som Svend Grundtvig satte i spidsen for de hundreder af rid-derviser: DgF 183 Kvindemorderen (Child 4 Lady Isabel and the elf knight, Doncieux 30 Renaud le tueur des femmes, Deutsche Volkslieder 41 Der Mädchenmörder). Visen handler om ridderen, der ved magisk sang (ved frieri) får jomfruen med sig ud i skoven (ved vandet), hvor hun erfarer, at hun nu skal være hans offer ligesom mange unge kvinder før hun; ved en eller anden list lykkes det hende at få ham i sin magt, og hun nedhugger (drukner) ham (eller tilkalder hjælp ved sine skrig). Hun drager